

YASSIÇEMEN NEREDEDİR?

Where was Yassicemen (The Battle of Kosedag Place) made?

*Tuncer BAYKARA**

Öz

Cengiz Han'ın Batı seferi sonrasında Moğollara yenilip Türkistan'daki yurtlarını terk etmek zorunda kalan Harezmsahlar, biraz daha Batı'ya gelerek Tebriz'i merkez edinmişlerdi. Gözüpek bir asker ancak siyaset bilmez bir lider olan Celaleddin Harezmsah, Moğol tehlikesini yakinen bilmesine rağmen uzak görüşlü bir siyaset takip edemedi. Türkiye Selçuklu hükümdarı Alâeddin Keykubad'ın Moğollara karşı ittifak çağrılarını ve uyarılarını başlangıçta kabul etmiş gözüküyorken, sonrasında kendi bildiği yoldan gitmeye karar verdi. Onun "benmerkezci siyaseti" Yassicemen'de yapılan (10 Ağustos 1230) ve Türk tarihi açısından ağır sonuçları olan bir savaşın sebebi oldu. Zira bu savaş, bir yandan aynı soydan iki halkın birbirini kırmasına ve Harezmsahlar Devleti'nin yıkılmasına yol açarken, diğer yandan Türkiye Selçuklu Devleti'ni yıkılma sürecine götüren Köseadağ Savaşı'nın zeminini oluşturmuştur.

Bu çalışmada, Türk tarihi açısından böylesine önemli sonuçları olan Yassicemen Savaşı'nın nerede yapıldığı konusundaki fikrimiz beyan edilmiştir.

Anahtar kelimeler: Harezmsahlar, Türkiye Selçukluları, Yassicemen, Erzincan, Münşeat üs-Salatîn, Matrakçı Nasuh.

Abstract

The Khwarezm Shahs were defeated the Mongols after the Genghis Khan's Western expedition and had to leave their homelands in Turkistan. They came to the West a little further and took Tabriz as a center. Celaleddin Harezmshah, a daredevil soldier but a leader

* Prof. Dr., Uşak Üniversitesi, Emekli Öğretim Üyesi

Tuncer Baykara

who does not know politics, could not follow a far-sighted politics even though he certainly know the danger of Mongol. He initially seemed to accept the alliance calls and warnings of Alâeddin Keykubâd, the leader of Turkish Seljuks, against the Mongols, but later he decided to follow his own path. His "self-centered politics" was the result of a war in Yassıçemen (10 August 1230) which had severe consequences for Turkish history. While this war, on the one hand, caused two societies from the same blood to destroy each other and led to the destruction of the state of Khwarezm Shahs, on the other hand, it formed the basis of the Battle of Kosedag, which led the Seljuk state of Turkey to the destruction process.

In this study, we expressed our opinion of where the Yassicemen War, which has such important consequences in terms of Turkish history, was made.

Keywords: The Khwarezm Shahs, Turkish Seljuks, Yassicemen, Erzincan, Münşeât üs-Salatîn, Matrakçı Nasuh.

1230 miladi yılında Türkiye Selçuklu Sultanı Alaeddin Keykubad ile Cengiz'in önünden kaçıp Önasya'da bir devlet kurmak isteyen Celaleddin Harezşah arasında günlerce devam eden savaşı İbn Bibi Yassıçemen'de cereyan etmiş gösterir. Osmanlıların atalarına ait hatıralarda, Doğu Anadolu'da iki ordunun savaşının üstüne gelmelerinin hatıraları yansımıştır. İlk gözlemlerde her iki tarafından da Müslüman olduğu anlaşıldığından Kayı boyu beylerinin kendi aralarındaki danışık sonunda mağlup tarafın yanında yer almalarına karar verilmiş, savaşa müdahale edilmiştir. Z. Velidi Togan bu hatıranın 1230 savaşı ile yakından ilgili olduğu kanaatinde. Nitekim günümüz tarihçilerinde, Kayı boyu savaşçılarının bu savaşa katılmaları genelde kabul görmüş gibidir.

Selçuklu kaynağı İbn Bibi ile Harezşah kaynağı Sîret-i Celadeddin Mengüberti muharebe ile ilgili geniş bilgi vermekle birlikte, savaşın yeri konusunda fazla ayrıntı vermezler. O dönemde böylesine büyük savaşların ana yollar üzerinde olduğunun misalleri çoktur. Nitekim batıya gelmeye çalışan Kayı Boyu mensupları da bu ana yol üzerindeki çatışmanın üzerine gelmişlerdir. O zaman bu savaşın yerini ana yolların/şah-rah birisinin üzerinde aramamız doğaldır.

Modern, XIX-XX. yüzyıl tetkiklerin müellifi tarihçilerin bu savaşın yeri ile ilgili görüşlerine konuyu dağıtmamak için yer

Yassıçemen Nerededir?

vermeyeceğiz. Doğrudan, adlarını ve ayrıntılarını vermediğimiz ama zihnimizde birikmiş olan bu ilk bilgilerin ışığındaki kendi teklifimizi belirteceğiz.

Sevinerek belirteyim ki kendimin, yani Tuncer Baykara'nın bu savaşın yerini kendince keşfinin tam 50. yılındayız. Şöyle ki: 1967 güzünde Erzurum Atatürk Üniversitesinde Tarih asistanı olarak göreve başlamıştım. İstanbul Üniversitesinde, Hocam Z. Velidi Togan ile birlikte başladığım bir doktora çalışmam vardı, fakat 1 yıllık stajyerlik dönemim bitmeden izin alıp oraya gidemiyordum. O zaman bir süre için mahalli araştırmalara yöneldim. Haritalara oldum olasıya zaafım vardır. Üniversitedeki haritaları soruşturunca, en ayrıntılı olan 1/25.000 haritalardan bazı paftaların bulunduğunu öğrendim. O zamanlar Bilgisayar ve oradaki haritalar henüz bilinmiyordu ve ben, hemen onlardan askeri öneme sahip olmaları incelemeye koyuldum.

Erzincan civarı paftalarını incelemeye koyuldum ve orada, ovanın kuzey kesiminde, daha yüksekte ince uzun bir vadi dikkatimi çekti. Herhalde 40-50 km uzuyordu ve tabii bir yoldu. Fakat asıl şaşkınlığım bu ovacığın üzerindeki yer isimlerini okurken oluştu. Nasıl şaşırımayayım. Bir ismi Yassıçemen adını taşıyordu.

Bu ismin coğrafi yerini iyice belirledikten sonra özelliklerini tahkik etmek imkanım da oldu. Şöyle ki Erzurum'dan İzmir'e Ankara yoluyla uçakla giderken, havanın müsait olduğu zamanlarda sağ tarafı tercih ediyordum. Oradan aşağıya dikkatle bakıyor, bu ismin muhtemel yerini arıyordum. Nitekim Erzincan ovasının kuzey kesiminde, ince uzun bir vadiyi fark ettim. Bir süre batıya doğru takip ettikten sonra dağlar arasında ova kayboldu. Ama ben öğreneceğimi çoktan kesinleştirmiş idim.

Bu bilgiyi, bir makale haline döküp işlemeyi düşündüm. Fakat dönemin kaynakları ile uzun boylu meşgul olmam gerekiyordu. Oysa benim "Türk Tarihinde Şehir" konulu bir tezim vardı. Bunun için İngilizce ve Rusça da öğrenmekle uğraşıyordum. Bunu kendim öğrenmişim ve yazdığım yazılarda gereği olduğunda kullanabilirdim. Fakat bir yerde makale olarak ne yazık ki çıkmadı.

Geçtiğimiz yazın Türk Tarih Kurumu ile Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Köseadağ Sempozyumu tertiplemişler. Benim de katılmam arzulanınca, anayollar üzerindeki muharebeler aklıma geldi. Yassıçemen ile Köseadağ aynı şah-rah üzerinde yer alıyordu. Bu

Tuncer Baykara

şah-rah muhtemelen yüzyıllardır etkili olan bir askeri yoldu. Asıl mevzu Köseadağ'ın ayrıntılı incelemesi olmakla birlikte şimdi ben de ayrıca Yassıçemen'i gözden geçirdim. Bildiklerimi derleyip toplamaya çabalamaya çalışınca bu yazı meydana geldi. Çünkü Osmanlı döneminin doğu seferlerini ayrıntılı olarak veren bilgiler elimiz altında idi. Böylece Fatih Sultan Mehmed'in Otlukbeli Seferinin güzergahını bilemesem de Yavuz Sultan Selim ve özellikle Kanuni Sultan Süleyman'ın hatta IV. Murad Han'ın seferlerini biliyoruz. Bunlar içinde 920/1514 tarihli Yavuz Sultan Selim'in güzergahında Yassıçemen adı da geçen iki durak dikkati çeker. Bunlar Feridun Bey münşeatinde okuduğuma göre batıdan doğuya şöyledir: “*Erzincan tevâbiinden Kuru-Tepe Yaylağı kurbünde Yassıçemen muzafatından Hasan-Beğ Pınarı konağı. (Ertesi gün) Yassıçemen'in nihayeti Kermâne Çayırı kurbünde Tepe-başı Konağı*”¹. Bu ve öteki kayıtlar sözü edilen yolun büyük ve kalabalık orduların güzergâhı olduğuna şüphe bırakmıyor.

XVI-XVII yüzyıllarda Osmanlı orduları genellikle bu şah-raftan doğuya gittiler. Bunlarını hepsinin güzergahında Yassıçemen ismi vardır. Yeri ise tam olarak Matrakçı Nasuh'un minyatüründe görülmektedir. Burası vaktiyle benim haritadan tespit ettiğim, uçaktan da gördüğüm yere tam olarak uymaktadır.

Yassıçemen, kabaca tarif etmek gerekirse, Erzincan ovasının kuzeyinde ve ovaya paralel bir yayla yolu üzerindedir.

Kaynaklar

Feridun Bey, *Mecmua-ı Münşeât üs-Salatîn*, İstanbul 1848, Takvimhane-i Amire Yay.

Matrakçı Nasuh, *Beyan-ı Menazil-i Sefer-i Irakeyn*, (Yay. H.Gazi Yurdaydın), Ankara 1976, Metin:225; izahlar: 76-77. Minyatür:21b.

¹ Feridun Bey, *Mecmua-ı Münşeât üs-Salatîn*, İstanbul 1848, Takvimhane-i Amire Yay., s.399.

Yassıçemen Nerededir?

Matrakçı Nasuh'tan Erzincan Ovası